

Udeleženci okrogle mize.
Foto: Zora Slivnik, Ljubljana, 14. 9. 2017.

Skupinska fotografija z obiskovalci.
Foto: Jure Rus, iz dokumentacije Slovenskega etnografskega muzeja, Ljubljana, 14. 9. 2017.

OKROGLA MIZA 4x70 = 47 – ETNOLOŠKA DESETLETJA IN DELO ŠTIRIH

Slovenski etnografski muzej, 14. september 2017

Na začetku večernega pogovora je vse navzoče pozdravila Alenka Černelič Krošelj, predsednica Slovenskega etnološkega društva, organizatorja okrogle mize. Nato je prosila za nagovor Tanjo Roženberger, direktorico Slovenskega etnografskega muzeja, hiše, ki že mnogo let daje društvu dom in mu tako v veliki meri omogoča delovanje. Ta je pozdravila navzoče v imenu vseh kolegic in kolegov iz Slovenskega etnografskega muzeja, saj so počaščeni, da se ta zlahtni dogodek odvija pri njih. Ob tem je poudarila, da je etnologija zaznamovala njihovo osebno rast, življenjski nazor in poglede na svet, hkrati pa izpostavila vlogo jubilarantov v tem oblikovanju in jim ob jubileju čestitala. Vsem je zaželela prijeten in navdihujoč večer.

Pogovor je spretno vodila predstojnica Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU Ingrid Slavec Gradišnik, ki je bila po svojih besedah v zadregi, kako nepristransko predstaviti strokovno, poklicno in življenjsko pot jubilarantov, s katerimi jo veže več kot štiridesetletno poznanstvo. Občinstvo je najprej seznanila s svojimi prvimi srečanji z njimi. Vsi štirje so bili njeni učitelji, zahvalila se jim je za skupne poti in vse, kar je začetkom sledilo, in poudarila, da so vsi štirje v zadnjih desetletjih pomembno zaznamovali tako razvejitev kot poglobitev slovenske etnologije. Vsi so vstopili vanjo v obdobju 2. polovice 60. let prejšnjega stoletja, ki so ga ob začetkih raziskav načina življenja in vsakdanjosti spremljali številni samopremisleki o tem, kaj in kako raziskovati in s kakšnimi nameni. Prvo vprašanje

jubilantom je bilo zato namenjeno nagibom, ki so jih pripeljali v etnologijo, in dogodkom v študentskih letih, ki so izoblikovali njihovo prihodnjo pot.

Marko Terseglav je začetek svoje poti postavil že v gimnazijo, ko sta s sošolcem Janezom Bogatajem urejala šolski časopis *Pričakovanje* in se prepirala, ali naj v njem prevladuje literatura ali naj bo fizikalni priročnik. Resno srečanje s folkloristiko pa so prinesla predavanja Borisa Merharja na fakulteti, ko je študente slavistike uvajal v ljudsko slovstvo, in nato zaposlitev v Glasbenonarodopisnem inštitutu. Njegovo zanimanje se je poglobilo s študijem etnologije in kulturne antropologije v Berlinu v času strokovnega izpopolnjevanja, ko je lahko poslušal predavanja na Humboldtovi univerzi v vzhodnem delu in na Freie Universität v zahodnem delu tedaj še razdeljenega mesta. Doma je znanje etnologije širil kot poslušalec razprav na srečanjih Slovenskega etnografskega in pozneje Slovenskega etnološkega društva ter seveda z raziskovanjem slovenskega ljudskega pesništva.

Mojca Ravnik je na začetku študija etnologije skrbelo, ali bo sposobna za terensko delo, ali bo zmogla obvladati gradivo, ga analizirati in razumeti. Po zaslugi Slavka Kremenška je s praktičnim delom še med študijem te zadrege premagala. V etnologiji jo je takrat navdušilo veliko pametnih ljudi, od katerih se je ogromno naučila, v njihovih razpravah so se kresala mnenja, v njih pa je spoznavala probleme, ki jih je želela reševati.

* Mirko Ramovš, upokojeni sodelavec Glasbenonarodopisnega inštituta, ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; mirko.ramovs@gmail.com.

Marija Stanonik je pot po končani srednji ekonomski šoli začela v tovarni Alpina, v kateri se je zaposlila kot njena študentka. A neusahljiva želja po nadaljnjem študiju jo je po dveh letih pripeljala na univerzo, kjer se je po uspešno opravljenih sprejemnih izpitih pri Vilku Novaku, Slavku Kremenšku, Bredi Pogorelec in Helgi Glušič posvetila slovenistiki in etnologiji. Med študijem so jo nekoliko motila drobnjakarska predavanja Vilka Novaka, očarala pa predavanja Slavka Kremenška, vendar so ji pozneje Novakovi napotki zelo pomagali pri znanstvenem delu.

Janezu Bogataju je glede na njegova široka zanimanja študij etnologije in umetnostne zgodovine svetovala Majda Rojko, učiteljica na viški gimnaziji. Podobno kot Marija Stanonik je tudi on cenil profesorja Novaka in Kremenška. Pri slednjem se mu je zdelo pomembno, da je mladim takoj na začetku dal priložnost predavati, kar danes skoraj ni mogoče. Po njegovem mora mlad človek že zgodaj dobiti zahtevne naloge, ne da samo skrbi, kot se je slikovito izrazil, »za vodovod in kanalizacijo«. Ob tem je navedel dva nazorna primera, raziskavo Galjevice in sodelovanje na posvetovanju etnologov v Kruševcu, kjer beograjski profesor Petar Vlahović ni mogel razumeti sproščenosti ljubljanskih študentov po uspešno predstavljenih referatih.

Voditeljica pogovora je v nadaljevanju razgrnila začetek poklicnega dela vseh štirih jubilarov v etnoloških ustanovah, na eni strani njihov trud, da postavijo trdnješe in sodobne temelje folkloristike, na drugi strani pa spoprijem z izzivom, kako prenesti zelo ambiciozen in širok koncept načina življenja, vsakdanjega življenja v konkretne raziskave. Tu je za zgled navedla Bogatajeve raziskave materialne kulture oziroma materialnega sveta, kakor so se pokazale v njegovi magistrski nalogi o mlinarjih in žagarjih ob Krki, ter raziskave Ravnikove, ki so se lotile širokega področja, nekdanj imenovanega socialna kultura. Nato je jubilate vprašala, kako bi komentirali svoje poklicne začetke.

Prvi jih je opisal Janez Bogataj, tudi z zgodbami o direktorju in delovnih razmerah v Dolenjskem muzeju, kjer je našel prvo zaposlitev. Takrat je veliko delal na terenu, si pridobil izkušnje in zbral ogromno gradiva, tako za muzej kot tudi zase. Po dveh letih ga je delo za slovensko etnološko bibliografijo za eno leto pripeljalo v Inštitut za slovensko narodopisje SAZU, po služenju vojaškega roka pa se je začel z raziskovalnim delom ukvarjati na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete. Po njegovem mnenju ima etnološka stroka veliko srečo, da je tako široka; če se raziskav lotimo temeljito, lahko odlično delamo, saj so za to lepe možnosti, čeprav vedno zmanjkuje denarja. V njegovih prvih poklicnih letih je bilo največ stroškov s fotografijo, filme si je kupoval z zaslužkom od pisanja člankov, pogosto na poti, ko se je z avtobusom vozil iz Novega mesta. Filme je za raziskave pač nujno potreboval. Njegov arhiv danes obsega 25.000 diapozitivov.

Marija Stanonik se je v Inštitutu za slovensko narodopisje znašla »med velikimi škarjami«, kot je rekla: na eni stra-

ni med klasično folkloristiko, kot jo je takrat še imenoval Milko Matičetov, a se je izrazu pozneje pod vtisom soočenj s Slavkom Kremenškom odpovedal, in Kremenškovo šolo. To je bilo zanjo zelo naporno usklajevati, dokler se ni v Zagrebu v takratnem Zavodu za istraživanje folklor (zdaj Inštitut za etnologijo in folkloristiko) seznanila z Majo Bošković-Stulli, ki ji je dala lep kupček separatov svojih znanstvenih razprav in člankov. Ko jih je prebrala, se ji je razširilo obzorje, začutila je, da je to smer, ki jo mora ubrati – in jo še danes zagovarja.

Mojca Ravnik se je po začetku na fakulteti, kjer je bila najprej bibliotekarka in nato vodja seminarja za izseljenstvo, zaposlila v Zavodu za naravno in kulturno dediščino v Piranu. Kot konservatorica je bila zadolžena tudi za zaledje slovenske Istre in bi reševanja različnih problemov ne zmogla, če ne bi imela odličnih sodelavcev in podpore v Slovenskem etnološkem društvu in njegovi skupini konservatorjev. Za zgled je navedla nasprotovanje zazidavi Strunjana in pripravo gradiva za predmet konservatorstva. Poudarila je, da je biti konservator najtežji etnološki poklic, saj mora ta znati reševati probleme na različnih ravneh, biti več v zakonodaji in nasploh nekakšen terapevt za podeželje. Pozneje se je usmerila v raziskavo družine in sorodstva v istrskih vaseh, kjer je, kot že v raziskavi ljubljanskega naselja Galjevica, odkrivala povezanost družinskih oblik in stavbarstva.

Marko Terseglav je prve začetke v Glasbenonarodopisnem inštitutu navezal na novo izdajo Slovenskih ljudskih pesmi, za katero je kot »vajenec« zbiral gradivo v Narodni in univerzitetni knjižnici, in na razprave s sodelavci v inštitutu o tem, kaj raziskovati v ljudski pesmi in kako, o ljudski glasbi in tudi širše o antropologiji. Pri tem je posebej omenil tedanjega predstojnika inštituta Valensa Voduška, izredno razgledanega raziskovalca, tudi po ameriški antropologiji, ki jo še danes vsi citirajo. Usmerjal ga je v teorijo in mu svetoval, naj svoje znanje poglobi v tujini. Bil je njegov duhovni mentor, čeprav je bila uradna mentorica Zmaga Kumer. Posebej se je spomnil društvenih sestankov v inštitutu, kjer so se srečevali etnografi in etnologi in razpravljali o različnih temah. Kalili so ga simpoziji, ki jih je spodbudil Slavko Kremenšek in na katerih so se obravnavala razmerja med etnologijo in drugimi vedami, kot so slavistika, zgodovina in arhitektura. Na mnoga vprašanja so dobili odgovore, postavljala pa so se vedno nova. Mnoga od njih je ob primerjavi vzhodne in zahodne antropološke šole osebno rešil med študijem v Berlinu.

Janez Bogataj je svojo pripoved dopolnil z opozorilom, kako pomembno je bilo za njihovo raziskovalno pot, da sta imela profesorja Novak in Kremenšek odlične stike s tujimi etnologi, pri čemer je še posebej poudaril mednarodno poletno šolo *Seminarium ethnologicum*, ki jo je organiziral Ján Podolák iz Bratislave in na kateri so sodelovali najodličnejši evropski etnologi. Sam se je na tem seminarju ogromno naučil, saj so celodnevnomu terenskemu delu zvečer vedno sledile odlične razprave s profesorji.

Voditeljica Ingrid Slavec Gradišnik je ob poudarjanju pomena Slovenskega etnografskega in pozneje Slovenskega etnološkega društva za vse jubilate dodala kratek pregled društvene dejavnosti, od sekcij, na primer konservatorske in filmske, do različnih prireditev in kolektivne priprave vprašalnic za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja v drugi polovici 70. let. Društvo je bilo prostor, ki je močno prispeval k razvoju oziroma utrjevanju etnologije v takratnem času. Zato je jubilate prosila za morebitna dopolnila k povedanemu.

Marko Terseglav je obžaloval pomanjkanje demokratične debate, ki je bila nekdanj v stroki zelo živa in je potekala v sklopu društva, ki je bilo srce vsega dogajanja. Društvo je poleg spodbujanja stanovske razvijalo tudi znanstveno zavest o etnologiji in njenih ciljih. Mlajša generacija je razpravo začela razumeti kot kritiko, ne več kot dialog, in se je umaknila sama vase.

Mojca Ravnik je opozorila, kako se danes vsaka ustanova zapira vase, vsi današnji raziskovalci pa so pod pritiskom samodokazovanja v velikih projektih, ki so lahko daleč od prioritet stroke. Muzeji so tako po njenem mnenju še zadnje najbolj nedotaknjene ustanove, kjer se strokovno dela. To bi bila odlična tema za razprave v društvu, ki je bilo nekdanj povezava med ustanovami, povezava, ki ni bila obremenjena z znanstvenimi naslovi in v kateri ustanovi delaš, ampak so bili pomembni strokovni interesi. Pri tem je kot primer navedla delovno skupino za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki ni samo povezovala, ampak je zaradi znanstvene sfere, ki se za to ni dovolj zanimala, dajala tudi pobude. Društvo je organiziralo posvetovanja, izdajalo publikacije, postavilo mrežo stikov, društvo je mislilo na Slovenijo kot skupni prostor od Monoštra do Devina. Bilo je zelo širok posrednik, to ni bilo samo povezovanje, ampak tudi zapolnjevanje tistega, česar stroka ni delala, pa bi morala. Kot je še dejala, so zdaj, ko so meje padle, vse poti do manjšine, zamejstva odprte, zato bi bilo dobro, da bi društvo vztrajalo pri omenjenih aktivnostih. Problemov je ogromno, zato upa, da bo društvo še naprej živa pobuda in prostor za njihovo spoznavanje.

Marija Stanonik se je v »predzgodovino« vrnila s spominom na Raziskovalno skupnost slovenskih etnologov, ki je bila takrat pomembnejša od društva, o pripravi vprašalnic za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja pa dodala, da so bile ob njihovem oblikovanju razprave zelo ostre, kresala so se različna mnenja, pa tudi pozneje, ko so se določala razmerja med inštitutom in fakulteto.

Janez Bogataj je omenil še eno pomembno zaslugo društva za stroko. Z organizacijo simpozijev o razmerjih z drugimi vedami in prisotnosti etnoloških vsebin v šolskih programih je utrjevalo položaj in ugled etnologije v družbi, čeprav ni šlo brez nasprotovanj. Kot primer je navedel učbenik za predmet Družba (naslov *Z družbo v družbi*), ki sta ga napisala skupaj s kolegom Vitom Hazlerjem, a ga je založba slabo prodajala, ker ga geografi in nekaj malega

tudi zgodovinarji niso podprli. Ne sicer odkrito, ampak z lobiranjem med učitelji, kar je bila njihova velika prednost. Največ zaslug za organizacijo omenjenih simpozijev je imel Slavko Kremenshek, »ki je imel nos, kje je treba zakuriti ogenj.«

Voditeljica je, kot je povedala, srečna, da je poklicno odraščala s to generacijo. Občinstvo je spomnila na priporočilo društva iz druge polovice 70. let, da mora biti na vsakem zavedu, v vsakem muzeju zaposlen etnolog, danes pa nas lahko skrbi, kaj bo z mladimi diplomantkami in diplomanti. To je kazalo na sistematično in načrtno skrb ne samo za znanstveni razvoj, ampak tudi za reprodukcijo same discipline. Janez Bogataj je opozoril še na dejstvo, kako si je moralo društvo izboriti tudi financiranje društvene revije *Glasnik*. V primerjavi z drugimi strokami, ki so imele svoje revije, je bilo glasilo tedaj še Slovenskega etnografskega društva skromno in so ga razmnoževali na ciklostil, urednica Zmaga Kumer pa ga je celo sama plačevala. Ko je sam postal urednik, je prosil za podporo pri tedanji Kulturni skupnosti, kjer so mu rekli, da mora društvo izkazati družbeni interes. Potrebna je bilo veliko truda in iznajdljivosti (z Mojco Ravnik sta npr. skovala morda prvi oglaševalski verz na Slovenskem: »Si potno čelo briše ob predpasnik, a roka, glej, že sega po nov Glasnik« – a ena od etnologinj se je takoj spotaknila ob nepravilni uporabi sklona!). Kulturno skupnost je zanimala tudi mednarodna odmevnost. Zato so Andreju Mrevljetu dali izvod *Glasnika*, da se je fotografiral z njim, ko je obiskal Kitajski zid. Dokazov družbene in mednarodne odmevnosti in »interesov« je bilo dovolj in od leta 1976 je bil *Glasnik* na seznamu revij, ki so dobivale finančno podporo.

Za sklep je voditeljica jubilate prosila, naj kaj sporočijo mlajšim kolegicam in kolegom, ki so tako ali drugače nadaljevalci njihovega dela.

Marija Stanonik je obžalovala, da se ni nadaljeval načrt raziskav, za katere so bile pripravljene vprašalnice, saj bi bile odlično nadaljevanje *Narodopisja Slovencev*, seveda z novimi izhodišči. Predvsem pa si je želela, da bi bolj gledali nase, da bi raziskovali to, kar je naše, slovensko, dokler še lahko, dokler še govorimo slovensko. Žal mladi rod izbira teme, ki so vsesplošne, ki bi jih lahko kdo drug raziskal celo boljše, medtem ko nam teme, za katere smo sami odgovorni in smo jih dolžni sami obravnavati, uhajajo iz rok, z njimi pa tudi informatorji, gradivo in smisel za obdelavo.

Mojci Ravnik je bilo težko dajati napotke mladim, ki nimajo možnosti zaposlitve. Spotaknila pa se je ob neutemeljene, ideološke kritike že omenjenih vprašalnic za raziskave načina življenja Slovencev v 20. stoletju. Zato je bila vesela, da se je na večeru o njih spregovorilo kot o nečem kakovostnem. Mlajšim je svetovala, naj iščejo izvirne probleme, za katere se ve, da so pomembni in etnološki, v svojih obdelavah pa naj se izogibajo takšni znanstvenosti, ki je podprta s preštevilnimi citati, saj ti zameglijo avtor-

jeve misli. V tem smislu bi morali mlade usmerjati tudi pedagogi.

Podobnih misli je bil Marko Terseglav in pri tem navedel misel mednarodno uveljavljenega slovenskega raziskovalca v Srednji Ameriki: »Da dobro raziskujem v Mehiki, se imam zahvaliti temu, da sem dobro raziskoval slovenski teren.« Terseglav je z grenkobo opozoril, da jih doma takoj označijo z nacionalisti, če govorijo o slovenskem terenu, in še dodal, da je antropologijo pretirano prekrila sociologija. Janez Bogataj je pritrnil povedanemu s pomembno mislijo, da se mora etnologija aktivno vključevati v reševanje aktualnih družbenih vprašanj in zavzemati do njih svoja stališča. Kot je poudaril, je ponosen, da opozarja na elemente, ki od drugod vdirajo v slovenski kulturni prostor in ga poneumljajo, pa čeprav ga nekateri označujejo z nacionalističnim etnologom. Menil je, da je inovativne rešitve vedno treba iskati v lastnem gradivu, ob dobrem poznavanju lastnega terena in njegovih življenjskih slogov. V moderni, sodobno orientirani stroki je dobre uspehe mogoče doseči le ob primernem stališču do zgodovinskega razvoja vede od njenih

nezavednih začetkov vse do današnjega časa.

Mojca Ravnik je opozorila na pomanjkljivost sedanjega društvenega življenja, saj se mladi skoraj ne udeležujejo društvenih sestankov in ni več tistega stika med generacijami, kakršen je bil v preteklosti.

Janez Bogataj je pripomnil, da mu je bilo od prvega dne dela na fakulteti jasno, da se pedagoški rezultati ne delajo na hrbtih študentov.

Voditeljica pogovora je ob koncu pogovora zaprosila za vprašanja občinstva. Oglasila se je le Alenka Ložar Podlogar, ki je dopolnila sliko o sestankih nekdanjega Slovenskega etnografskega društva in se nostalgичno spominjala zanimivih razprav; te so se pogosto nadaljevale še pozno v večer v gostilni Maček. Voditeljica je pogovor zaključila s spoštljivim spominom na razvoj etnološke stroke in generacije njenih nosilcev ter se zahvalila vsem štirim jubilarantom za prijazno sodelovanje, občinstvu pa za pozorno poslušanje.

